

Nr 14

Justitieutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till justitieutskottet, jämte motioner.

Propositionen

Genom en den 10 mars 1972 dagtecknad proposition, 1972:67, har Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),

2) lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling,

3) lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.,

dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande

4) med anledning av vad föredragande statsrådet anført om verkställighet av ådömd påföljd och om förstärkning av kriminalvårdsstyrelsens resurser,

5) med anledning av vad föredragande statsrådet anført om förstärkning av socialstyrelsens resurser, om frekvensundersökningar samt om försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare.

Propositionen har hänvisats, såvitt avser hemställan under 1)–4) till justitieutskottet och i övrigt till socialutskottet. Socialutskottet behandlar propositionen i betänkandet SoU 1972:21.

I samband med propositionen har justitieutskottet behandlat åtta motioner.

I propositionen redovisas dagsläget på narkotikaområdet bl. a. när det gäller vårdfrågorna och det internationella samarbetet.

Samtidigt läggs förslag fram om en höjning av maximistraftet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som avsett narkotika från fängelse i sex år till fängelse i tio år samt om fortsatt giltighet till utgången av juni 1973 av 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

I propositionen behandlas också frågor om korttidspermission, placering på öppen anstalt och villkorlig frigivning av både narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare som varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag. Riksdagen bereds tillfälle att yttra sig häröver.

Vidare bereds riksdagen tillfälle att yttra sig över vad som i propositionen anføres om vissa förstärkta insatser i kampen mot narkotikamissbruket. Socialstyrelsens byrå för nykterhetsvård och narkoman-

vård förstärks och styrelsen får särskilda medel för information om det lokala samarbetet mellan barnavårdsnämnd, skola och polis. Kostnaderna härför uppgår till 350 000 kr. Vidare beräknas 300 000 kr. för undersökningar om narkotikamissbrukets omfattning och 300 000 kr. för försöksverksamhet beträffande vård av narkotikamissbrukare.

För en förnyad informationsinsats som avser såväl narkotikamissbruk som missbruket av mellanöl och rusdrycker föreslås i särskild ordning (prop. 1972:61) ett anslag på 5 milj. kr.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag till

Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

Härigenom förordnas, att 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst ett och högst sex år.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1969:33.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smuglingen gällt narkotika, till fängelse, lägst ett och högst *sex* år.

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smuglingen gällt narkotika, till fängelse, lägst ett och högst *tio* år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om det förövat yrkesmässigt eller avsett gods av betydande myckenhet eller värde eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

Förslag till**Lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.**

Härigenom förordnas, att lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., vilken enligt lag (1971:186) gäller till utgången av juni 1972, skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1973.

Motionerna*A. Vid riksdagens början väckta motioner*

1. I motionen 1972:178 av herr Åkerlind m. fl. (m) har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om sådana åtgärder att den som dömts för narkotikabrott kan isoleras från kontakter med andra så som i motionen anges.

2. I motionen 1972:213 av fru Kristensson m. fl. (m) har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skärpta permissionsregler för narkotikabrottslingar.

3. I motionen 1972:336 av herr Nisser m. fl. (m) har hemställts att riksdagen beslutar att straffet för "grovt narkotikabrott" bestämmes lägst till två och högst till åtta års fängelse.

¹ Senaste lydelse 1969:34.

4. I motionen 1972:430 av herr Bohman m. fl. (m) har, såvitt nu är i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att permissionsreglerna vid intagningsanstalterna skyndsamt överses.

5. I motionen 1972:896 av herrar Bengtsson i Göteborg (c) och Pettersson i Örebro (c) har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn och skärpning av permissionsreglerna i vad särskilt gäller narkotikabrott.

6. I motionen 1972:914 av herr Oskarson m. fl. (m) har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om verk samma åtgärder för bekämpandet av den internationella brottsligheten i vårt land.

B. Inledning av propositionen väckta motioner

7. I motionen 1972:1514 av herr Winberg m. fl. (m) har hemställts att straffet för grovt narkotikabrott sättes till fängelse lägst två och högst tio år.

8. I motionen 1972:1626 av herr Takman (vpk) har hemställts att riksdagen måtte avslå förslagen om ändring av narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling.

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet frågor rörande missbruket av narkotika och den internationella brottsligheten, vilka frågor tagits upp dels i motioner vid vårsessionens början, dels i propositionen 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., dels ock i motioner väckta i anledning av propositionen.

I propositionen föreslås i den del som hänvisats till justitieukskottet en höjning av maximistraftet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling avseende narkotika från fängelse i sex år till fängelse i tio år. Vidare föreslås fortsatt giltighet under ytterligare ett år av 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. samt behandlas frågor om korttidspermissioner, placering på öppen anstalt och villkorlig frigivning för narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare vilka varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag. I den del av propositionen som hänvisats till socialutskottet bereds riksdagen tillfälle att avge yttrande över förslag om förstärkning av socialstyrelsens resurser för insatser på narkotikaområdet, om frekvensundersökningar rörande narkotikamissbruket samt om försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare.

De i anledning av propositionen väckta motionerna 1972:1514 och 1972:1626 har båda avseende på den föreslagna straffskärpningen. Enligt den förstnämnda bör även minimistraftet för grovt narkotikabrott höjas, från ett till två år. I den sistnämnda yrkas avslag på Kungl. Maj:ts förslag

om straffskärpning. Straffskalan för grovt narkotikabrott tas upp även i den vid riksdagens början väckta motionen 1972:336. Motionärerna föreslår att strafflatituden skall bestämmas till lägst två och högst åtta års fängelse. Övriga motioner innefattar alla önskemål om ändrade permissionsregler, framför allt för narkotikabrottslingar. I motionen 1972:178 föreslås därjämte andra åtgärder för att förhindra den som dömts för narkotikabrott att fortsätta sin brottsliga verksamhet. Motionen 1972:914 innehåller yrkande om verk samma åtgärder på olika områden för bekämpandet av den internationella brottsligheten i vårt land.

Missbrukets omfattning m. m.

Utskottet vill först något beröra den senaste tidens utveckling och dagsläget på narkotikaområdet. Föredragande statsrådet uppger härvidlag att den samlade effekten av vidtagna åtgärder har blivit att missbruket kunnat begränsas till huvudsakligen de tre storstadsregionerna, även om missbruk av beroendeframkallande medel förekommer också på andra platser i landet. I storstadsområdena anges efterfrågan på narkotika fortfarande vara betydande och missbruket djupt rotat. Beträffande missbrukets omfattning nämns att antalet missbrukare över 20 år i storstockholmsområdet har uppskattats till omkring 6 000. Siffran bör enligt utskottets mening jämföras med narkomanvårdskommitténs uppskattning att antalet grova missbrukare i hela landet uppgick till 10 000 i slutet av år 1968.

Dessa uppgifter kan nu kompletteras med resultat från de riksomfattande undersökningar av militärpsykologiska institutet (MPI), vilka omnämns i propositionen men som inte hade slutredovisats vid tiden för propositionens avlämnande. Undersökningarna som startade 1967 omfattar inskrivningsskyldiga 18-åringars narkotikamissbruk. För åren 1969/70 och 1970/71 har också missbruk av thinner och läkemedel samt alkoholvanor undersökts. Sammanlagt har bortåt 130 000 individer ingått i undersökningarna. I fråga om narkotikamissbruket framgår att 18 procent av dem som undersökts år 1968 någon gång använt narkotika utan läkares ordination. För 1969/70 ligger motsvarande siffra mellan 11 och 15 procent och för 1970/71 mellan 16 och 18 procent. Det framgår klart att missbruket är mest utbrett i storstäderna; för 1970/71 visar siffrorna att var tredje stockholmspojke och var fjärde malmöyngling någon gång använt narkotika. I det 1969/70 undersökta klientelet hade 19 procent av dem som tillfälligt använt narkotika ett aktuellt missbruk. Motsvarande siffra för 1970/71 var 25 procent. Cannabis utgjorde 1970/71 i 93 procent av fallen det mest använda preparatet. Missbruket av centralstimulantia har enligt undersökningarna minskat. I fråga om missbruksfrekvensen framgår att det intensivare missbruket tenderar att öka medan det lågfrekventa minskar.

I anslutning till uppgifterna om missbrukets fördelning på olika preparat vill utskottet erinra om att under det senaste året ett nytt missbruksmedel börjat förekomma på den svenska narkotikamarknaden.

Preparatet, kallat morfinbas, utvinns ur råopium och skapar snabbt ett kraftigt beroende och svåra abstinenssymtom. Vissa farhågor har uttalats för att morfinbasen systematiskt förs in på den svenska marknaden för att bana väg för heroinet och att ett heroinmissbruk liknande det, som åtskillig tid förekommit i USA, Canada och England och under det senaste året också fått stor spridning bl. a. i Frankrike, inom kort kan drabba vårt land. Enligt utskottets mening får inga vägar lämnas oprövade när det gäller att hindra en dylik utveckling.

Mot den angivna bakgrunden delar utskottet föredragande statsrådets uppfattning att läget på narkotikaområdet alltjämt är oroande. Det är, som framhålls i propositionen, uppenbart att fortsatt kamp mot missbruket är nödvändig och att kampen måste föras på många olika fronter. De förslag av vittskiftande karaktär som nu föreläggs riksdagen ansluter till denna målsättning och bör ur denna synvinkel hälsas med tillfredsställelse. Angeläget är emellertid att strävandena att finna en lösning på narkotikaproblemen inte upphör. På de punkter där samhällets åtgärder visar sig otillräckliga måste ansträngningarna intensifieras. I sammanhanget bör understrykas vikten av ett väl fungerande internationellt samarbete. Härtill återkommer utskottet i ett följande avsnitt. I anslutning till ovan lämnade uppgifter om den aktuella situationen på narkotikaområdet vill utskottet emellertid inte underlåta att uttrycka sin tillfredsställelse över att den internationella narkotikakontrollen genom tillkomsten av 1971 års konvention om psykotropa ämnen kan förväntas bli utsträckt till att omfatta också bl. a. centralstimulerande medel och LSD. När konventionen, som hittills undertecknats av ca 40 stater, blir ratificerad, bör möjligheterna att ingripa mot den omfattande smugglingen av framför allt centralstimulerande medel till vårt land kraftigt förbättras.

I det följande behandlar utskottet under olika avsnitt de förslag som propositionen innefattar i den del som hänvisats till justitieutskottet. I anslutning till de olika avsnitten behandlas förekommande motioner. I ett avslutande avsnitt tar utskottet med utgångspunkt i motionen 1972:914 upp frågor rörande den internationella brottsligheten i ett vidare perspektiv.

Förslag om straffskärpning

Narkotikastrafflagen upptar f. n. straffskalor enligt vilka narkotikaförseelse kan föranleda böter, narkotikabrott böter eller fängelse högst två år och grovt narkotikabrott fängelse lägst ett år och högst sex år. För grovt brott fastställdes strafflatituden 1969. Dessförinnan utgjorde den lägst sex månader och högst fyra år.

I propositionen föreslås som inledningsvis nämnts att maximistraffet för grovt narkotikabrott höjs till fängelse i tio år. Motsvarande skärpning föreslås i varusmuggningslagen i fråga om grov varusmuggling som avser narkotika. Ändringarna är, enligt vad föredragande statsrådet framhåller i propositionen och muntligen utvecklat inför utskottet, avsedda att få

effekt endast beträffande den farligaste brottsligheten inom den kategori av förbrytelser som lagtekniskt hör hemma under rubriken grovt narkotikabrott respektive grov varusmuggling som avser narkotika.

För förslaget åberopas i propositionen främst att höjningar av straffen för grovt narkotikabrott nyligen har genomförts eller planeras i flera länder i Norden och i Västeuropa med straffskalor på samma eller högre nivå än i Sverige. För att undvika stora skillnader i fråga om den straffrättsliga värderingen av narkotikabrott mellan Sverige och närliggande länder bör därför en höjning av maximistraffen komma till stand också i vårt land.

Avslagsyrkandet i motionen 1972:1626 grundas främst på den invändningen att en straffskärpning riktar uppmärksamheten på den hårda linje med straff och tvång som enligt motionären inte leder mot en lösning av narkotikaproblemen. Motionären uttalar också att huvudpersonerna i den internationella narkotikahandeln vanligen begår så många brott att straffet kan bli tio år eller mer utan skärpning av straffsatserna samt att förslagen är så elastiska att straffhöjningen kan komma att drabba också personer som själva är narkotikamissbrukare och inte alls hör till några gangstersyndikat.

För den i motionen 1972:336 föreslagna straffskalan för grovt narkotikabrott åberopas bl. a. att, trots de invändningar som kan göras mot att använda frihetsberövande som korrigeringsmetod, något annat medel än skärpta straff f. n. inte torde stå till buds när det gäller dagens totalt hänsynslösa narkotikamarodörer, vilka ställer tull och polis inför en nästan omöjlig situation.

Till stöd för förslaget i motionen 1972:1514 om en höjning också av den lägre straffgränsen för grovt narkotikabrott anförs att en höjning av denna gräns måhända i högre grad än en höjning av straffmaximum markerar att man nu ser allvarigare på det grova narkotikabrottet. Motionärerna ifrågasätter också, när det gäller grovt narkotikabrott, föredragande statsrådets uttalande att det icke är önskvärt med någon generell skärpning av domstolarnas praxis. Vidare åberopas att latituden mellan lägsta och högsta straff blir osedvanligt vid om endast den övre gränsen höjs.

Utskottet vill för sin del först framhålla att den illegala handeln med narkotika fått en alltmer internationaliserad prägel och att den grova narkotikabrottsligheten numera i mycket stor utsträckning styrs av välorganiserade smugglings- och distributionssyndikat, vilkas verksamhet systematiskt inriktas på länder där vinstutsikterna är störst och riskerna minst. Ett land med en mild straffreaktion utgör därför en mer attraktiv marknad för internationellt verksam tillverkare, försäljare och importörer. Som närmare redovisas i propositionen har i åtskilliga länder i Norden och Västeuropa straffskalorna för grova narkotikabrott höjts till en nivå som ligger avsevärt över den som f. n. föreskrivs i narkotikastrafflagen och lagen om varusmuggling. Denna utveckling gör mot bakgrund av vad nyss anförts om narkotikasyndikatens affärsmässiga inriktning på de mest lönande marknaderna det nödvändigt att anpassa vår lagstiftning

så att den kommer i paritet med vad som gäller i andra länder på det här området. En sådan anpassning låg f. ö. bakom straffskärpningen 1969 och ligger också i linje med den harmonisering av lagstiftningen i olika länder som eftersträvas på hela narkotikaområdet och som Sverige i olika sammanhang aktivt verkat för. Invändningen i motionen 1972:1626 att lagstiftningen redan nu möjliggör straff på tio år eller mer saknar fog. Bestämmelserna i 26 kap. 2 § brottsbalken gör det möjligt att vid sammanträffande av flera brott utmätta högre straff än sex års fängelse för narkotikabrottslighet men mer än åtta års fängelse kan inte lagligen utdömas.

Med anledning av vad i samma motion anförts om att en straffskärpning skulle skjuta "den hårda linjen" i förgrunden bör framhållas att propositionen också upptar förslag som har avseende på vårdfrågorna och att den föreslagna straffhöjningen självfallet inte får uppfattas så att de kriminalpolitiska åtgärderna bör prioriteras i kampen mot narkotikan. Enligt utskottets mening är verksamma insatser på vårdsidan oundgängligen nödvändiga om narkotikaproblemet skall kunna lösas; kriminalpolitiska åtgärder kan endast i begränsad utsträckning bidra här till.

Argumenteringen i övrigt i motionen 1972:1626 ger utskottet anledning att härutöver understryka att den föreslagna straffskärpningen endast är avsedd att träffa den speciella grova brottslighet, präglad av förslagenhet och hänsynslöshet, som förövas av personer vilka i stor skala för egen vinnings skull utnyttjar andras okunnighet, nyfikenhet eller beroende av narkotiska medel. Smålangarna som mer tillfälligtvis, ofta för att finansiera ett eget missbruk, tar befattning med narkotika berörs över huvud taget inte av propositionens förslag, även om deras brottslighet skulle rubriceras som grov. Den nya strafflatituden får i själva verket betydelse i ett mycket begränsat antal fall. Till belysning härav vill utskottet nämna att antalet personer som under tiden den 1 april 1969–den 30 juni 1971 dömdes till fängelse i minst två år för grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling – enbart eller i förening med andra brott – uppgick till 153.

På anförda skäl avstyrker utskottet motionen 1972:1626.

För att undvika att lagstiftningen får effekt för annan än den avsedda kategorin förbrytelser är det angeläget att undre gränsen i straffskalan förblir oförändrad. Utskottet avstyrker således förslaget i motionerna 1972:1514 och 1972:336 om en höjning av minimistraflet för grovt narkotikabrott. Den i propositionen föreslagna övre gränsen synes väl vald, icke minst med hänsyn till vad som numera gäller i Sverige näraliggande länder som Norge, Finland och Förbundsrepubliken Tyskland. Med hänsyn här till avstyrker utskottet också förslaget i motionen 1972:336 om ett straffmaximum på åtta år.

Permission och placering i öppen anstalt

I fråga om reglerna om permission och placering i öppen anstalt innebär propositionen att lagöverträdare, som ägnat sig åt organi-

serad eller systematisk kriminell verksamhet och beträffande vilka samhällseliga stödåtgärder kan förväntas sakna effekt, inte skall beviljas permissioner eller få förmånen av vård i öppen anstalt i samma omfattning som hittills. För att möjliggöra en enhetlig bedömning föreslås att beslutsfunktionen i fråga om placering i öppen anstalt och korttidspermission i vissa fall skall ankomma på kriminalvårdsstyrelsen och inte som f. n. på kriminalvårdsdirektör (eller beträffande permission i vissa fall styresman). Avgränsningen föreslås ske på det sätt att styrelsen skall besluta i dessa frågor beträffande alla som har dömts till fängelse i lägst två år eller internering med en minsta tid av två år eller däröver. För att möta den ökade belastningen på kriminalvårdsstyrelsens administrativa resurser föreslås en förstärkning av styrelsen med en tjänst som avdelningsdirektör och med viss biträdespersonal. Bakgrunden till förslagen är det stigande antalet rymningar under pågående verkställighet, med eller utan samband med permission, som den senaste tiden begåtts av personer — ofta utan fast anknytning till Sverige — vilka dömts till långvariga frihetsstraff, i många fall för grova narkotikabrott av yrkesmässig karaktär.

Utskottet finner för sin del att den utredning rörande tillämpningen av gällande regler i detta hänseende som redovisas i propositionen ger tydligt belegg för behovet av en mer restriktiv praxis såväl i fråga om placering i öppen anstalt som beträffande permissioner; att mer än 70 procent av dem som dömts till frihetsstraff på mer än två år för grovt narkotikabrott erhåller permission innan ett år av straffet avtjänats och att var tredje bland dem som beviljats permission inom samma klientel avviker i samband med permission är uppenbarligen inte någon godtagbar ordning. Samtidigt är det emellertid angeläget att de föreslagna inskränkningarna begränsas till det speciella, brottsfixerade klientel som kan bedömas vara inte åtkomligt för en aktiv, resocialiserande kriminalvård. För flertalet intagna är möjligheterna till permissioner och snar placering på öppen anstalt omistliga inslag om det primära syftet med vården, den dömdes återanpassning i samhället, skall kunna förverkligas. Att beslutsfunktionen förläggs till kriminalvårdsstyrelsen innebär enligt utskottets mening påtagliga fördelar utifrån önskemålet om en enhetlig tillämpning. Samtidigt försvinner emellertid den fördel som ligger däri att beslutsfattarna har en på personlig kontakt grundad kännedom om den intagnes förhållanden och förutsättningar att klara den permission eller förflyttning till öppen anstalt som ifrågasätts. Det är därför viktigt att förslaget kombineras med skyldighet för kriminalvårdsdirektör och/eller styresman för anstalt att avge yttrande i de frågor om placering i öppen anstalt och korttidspermission som enligt den nya ordningen skall handläggas av kriminalvårdsstyrelsen. Utskottet förutsätter att så sker.

Under hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet propositionen i nu berörd del. Erforderliga författningsändringar, i kungörelsen (1964:630) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om behandling i fängvårdsanstalt, ankommer på Kungl. Maj:t. Ställningstagandet innebär att de inledningsvis angivna, vid riksdagens början väckta

motionerna 1972:213, 1972:430, 1972:896 och 1972:914 såvitt däri yrkas översyn eller skärpning av permissionsreglerna i huvudsak blir tillgodosedda. De mer långtgående förslagen i motionen 1972:178 om bl. a. förbud mot permissioner för i princip alla som dömts för narkotikabrott, oavsett om brottet är grovt eller inte, tar utskottet däremot avstånd från.

Villkorlig frigivning

Mot samma bakgrund som angivits under föregående avsnitt uttalas i propositionen såvitt gäller villkorlig frigivning att det är angeläget att möjligheterna till villkorlig frigivning efter halva verkställighetstiden tillämpas med största återhållsamhet i fråga om lagöverträdare som undergår långvariga fängelsestraff för grov narkotikabrottslighet eller i övrigt för grova brott vilka utgör del i en yrkesmässigt eller på annat sätt i organiserade former bedriven kriminell verksamhet. Uttalandena anges särskilt gälla lagöverträdare som saknar fast anknytning till Sverige.

Frågor om villkorlig frigivning av den som undergår fängelse i mer än ett år prövas av kriminalvårdsnämnden, och föredragande statsrådet uttalar i propositionen att han anser sig kunna förutsätta att nämnden kommer att beakta de av honom anförda synpunkterna vid sin tillämpning av reglerna om villkorlig frigivning och särskilt då reglerna om s. k. hälftenfrigivning. Någon ändring av gällande författningsbestämmelser anser han inte erforderlig.

Utskottet delar föredragande statsrådets önskemål om återhållsamhet vid tillämpningen av reglerna om villkorlig frigivning för det klientel som angetts i det föregående. En sådan återhållsamhet kan synas vara mindre väl förenlig med lagtexten i 26 kap. 7 § brottsbalken, enligt vilken vid prövning av fråga om villkorlig frigivning särskilt skall beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesinriktning vid den tid då frigivning ifrågasätts, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. De i lagtexten uppräknade kriterierna utgör emellertid enbart exempel på faktorer som skall beaktas vid tillämpningen och kan i betraktande av de allmänna intentionerna bakom brottsbalkens regler om kriminalvård i frihet inte anses utgöra tillräckligt stöd för ett antagande att hänsyn ej skulle kunna tas till omständigheterna vid brottet, då fråga uppkommer om villkorlig frigivning. Det bör också framhållas att lagtexten särskilt anger att hänsyn skall tas till de förhållanden i vilka den dömda skulle komma att försättas efter frigivningen. Anledning torde ofta finnas till antagande att det klientel det här gäller återgår till sin brottsliga verksamhet. I sådana fall ger lagtexten således tydlig anvisning om återhållsamhet vid bedömningen. Utskottet finner därför liksom föredragande statsrådet inte erforderligt med någon författningsändring för att tillgodose det avsedda syftet. Om i det särskilda fallet fråga är om lagöverträdare utan fast anknytning till Sverige och om brottslighet som utgjort led i en yrkesmässigt bedriven

kriminell verksamhet av särskilt farligt slag torde regelmässigt framgå av domstolens dom i målet.

På anförda skäl finner utskottet icke anledning till erinran mot uttalandena i propositionen rörande tillämpningen av reglerna om villkorlig frigivning.

Telefonavlyssning

Som inledningsvis nämnts föreslås i propositionen att telefonavlyssningslagens giltighetstid förlängs på ytterligare ett år, alltså till utgången av juni 1973. Av den redogörelse för lagens tillämpning som lämnas i propositionen och genom vad rikspolischefen muntligen uppgivit inför utskottet har utskottet kunnat konstatera att möjligheten till telefonavlyssning enligt lagen använts med den restriktivitet som förutsattes vid dess tillkomst. Utskottet har också blivit övertygat om att lagstiftningen alltjämt är av väsentlig betydelse i kampen mot den grova narkotikabrottsligheten. I enlighet härmed tillstyrker utskottet att lagens giltighetstid ånyo förlängs med ett år. Om Kungl. Maj:t finner det erforderligt att begära ytterligare förlängning, bör riksdagen ges en redogörelse för den fortsatta tillämpningen av lagen på samma sätt som hittills. En sådan information är, som utskottet framhöll då frågan om förlängning prövades föregående år, värdefull och ägnad att förstärka garantierna för att telefonavlyssning inte sker på sådant sätt att rättssäkerheten blir åsidosatt.

Internationell brottslighet

Till stöd för yrkandet i motionen 1972:914 om åtgärder för bekämpandet av den internationella brottsligheten i vårt land åberopas att denna form av brottslighet i förhållande till vårt lands storlek under de senaste åren blivit mycket omfattande och att det synes föreligga betydande risk att den skall öka ytterligare. Bland faktorer som medverkat till denna utveckling nämner motionärerna avsaknaden av passkontroll mellan de nordiska länderna, den höga levnadsstandarden i vårt land, den svenska godtrogenheten, de milda straffpåföljderna, det utbredda narkotikamissbruket och de höga priserna på narkotika. Brottsligheten gäller enligt motionärerna inte endast narkotikaområdet. Sprit och cigaretter ingår också bland de varor som vårt land illegalt förses med, ofta efter beställningar av de spelhålor och porrklubbar som vuxit upp i stort antal de senaste åren. En rad post- och bankrån, museistöldar m. m. har enligt motionen också organiserats och genomförts av internationella ligor. Stöldgodset har sedan i stor utsträckning förts ut ur landet. Lösningen på problemet ligger enligt motionärerna till viss del i en förstärkning av polisens resurser, men det krävs enligt deras mening också insatser på andra områden. Frågan bör enligt motionärerna ägnas större uppmärksamhet i det nordiska samarbetet, och det erfordras också åtgärder på ett vidare internationellt plan. Ett utökat samarbete

med den internationella polisen anges som en väg att få en bättre kontroll beträffande utläningar som kommer till vårt land i avsikt att bedriva brottslig verksamhet.

Det ökade inslaget av internationell kriminalitet i vårt land och riktigheten i stort av den beskrivning därav som lämnas i motionen har bekräftats inför utskottet av representanter för rikspolisstyrelsen. Ett internationellt inslag i brottsligheten har självfallet funnits under lång tid. Det nya synes vara att i bilden har kommit in ett drag av organisering och kommersialisering. Verksamheten styrs av ligor eller syndikat, och det är i stor utsträckning fråga om en affärsverksamhet, där vinstutsikterna bestämmer inriktning och verksamhetsfält. Orsakerna till utvecklingen i Sverige är som motionärerna säger mångskiftande. På narkotikaområdet har intresset från utländska kriminella uppenbarligen samband med narkotikamissbrukets utveckling och omfattning samt de -- även internationellt sett -- höga priser som betalas för narkotika i vårt land. Även utformningen av kriminallagstiftningen, straffmättingspraxis och kriminalpolitikens allmänna karaktär är som delvis berörts i det föregående härvidlag av betydelse.

De åtgärder på kriminalpolitikens område som utskottet tillstyrkt ovan har icke endast avseende på den illegala narkotikahandeln. De skärpta reglerna i fråga om permissioner, överförande till öppen anstalt och villkorlig frigivning är också riktade mot den grova internationella kriminaliteten över huvud taget. Dessa åtgärder är emellertid självfallet inte tillräckliga för att hejda utvecklingen. Vad i propositionen anförts under avsnittet Internationellt samarbete visar dock att frågan även i övrigt är föremål för betydande uppmärksamhet från svensk sida, på narkotikaområdet och eljest. Härutöver vill utskottet erinra om Kungl. Maj:ts nyligen till riksdagen avlämnade förslag till skärpt lagstiftning mot den delvis från utlandet styrda illegala spelverksamheten (prop. 1972:96). I anledning av motionärernas förslag om ett ökat polisiärt samarbete på det internationella planet kan också nämnas att enligt vad utskottet erfart frågan om en förstärkning av Interpols resurser inom kort kommer att aktualiseras. Under hänvisning till det anförda finner utskottet icke skäl till åtgärder från riksdagens sida i anledning av motionen. Frågan bör emellertid följas med uppmärksamhet.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

A. att riksdagen beträffande frågan om skärpning av straffet för grovt narkotikabrott

1. med avslag på motionen 1972:1514 samt motionen 1972:1626 i denna del bifaller propositionen 1972:67 såvitt avser förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen;
2. avslår motionen 1972:336 i den mån den icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under A 1;

- B. att riksdagen beträffande frågan om skärpning av straffet för grov varusmuggling, som avser narkotika, med avslag på motionen 1972:1626 i denna del bifaller propositionen 1972:67 såvitt avser förslaget till lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling;
- C. att riksdagen bifaller propositionen 1972:67 såvitt avser förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.;
- D. att riksdagen beträffande verkställigheten av ådömd påföljd och förstärkning av kriminalvårdsstyrelsens resurser
 1. lämnar utan erinran vad i propositionen 1972:67 anförs i denna del;
 2. avslår motionerna 1972:213 och 1972:896 samt motionerna 1972:430 och 1972:914 i denna del, alla i den mån de icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under D 1;
 3. avslår motionen 1972:178;
- E. att riksdagen beträffande bekämpandet av den internationella brottsligheten avslår motionen 1972:914 i denna del, i den mån den icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under D 1.

Stockholm den 10 maj 1972

På justitieutskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), herr Dockered (c), fröken Mattson (s), herrar Jönsson i Malmö (s), Westberg i Ljusdal (fp), Nygren (s), Polstam (c), fru Hjelm-Wallén (s), herrar Schött (m), Måbrink (vpk), fru Bergander (s), herrar Petersson i Röstänga (fp), Norrby i Gunnarskog (c) och Alf Pettersson i Malmö (s).

Reservation

vid punkterna A och B

av herr Måbrink (vpk) som beträffande frågan om straffskärpning anser
dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Utskottet vill" och slutar på s. 8 med "åtta år" bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att det finns anledning att med kraft ingripa mot de grova brottslingar som yrkesmässigt ägnar sig åt handel med narkotika. Att oskadliggöra dessa de mest hänsynslösa elementen i den illegala narkotikahandeln är som anförs i motionen 1972:1626 självklart ett samhällsintresse av hög prioritet, men att åstadkomma en straffskärpning enbart beträffande en viss kategori

brott utan att den återverkar på brott av samma typ men av annan svårhetsgrad är å andra sidan förenat med stora svårigheter. Åtskilliga exempel finns som visar att en straffhöjning slår igenom över hela linjen, även om den varit avsedd att träffa endast de grövre formerna. Erfarenheterna från närmast föregående ändringar i narkotikalagstiftningen är härvidlag belysande. En påtaglig risk finns därför för att en höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott också skulle föranleda en annan straffmätning för de former av narkotikabrottslighet som huvudsakligen består i innehav av narkotika för eget missbruk. En annan nackdel med förslaget ligger, som motionärerna anför, i att det skjuter "den hårda linjen" i förgrunden i kampen mot narkotikan och därmed motverkar de strävanden som syftar till rehabilitering av narkotikamissbrukaren på frivillighetens grund. Att den hårda linjen inte leder till förbättringar på narkotikaområdet torde med all önskvärd tydlighet erfarenheterna från bl. a. USA visa.

Vid övervägande av behovet av en straffskärpning bör också beaktas att nuvarande regler gör det möjligt att döma ut fängelse i åtta år för narkotikabrott, då fråga är om flerfaldig brottslighet, vilket som regel är fallet beträffande de grova brottslingar det här gäller. Om man härjämte beaktar den straffskärpning som i realiten finns inrymd i Kungl. Maj:ts förslag rörande bl. a. reglerna om villkorlig frigivning, är det enligt utskottets mening uppenbart att någon vidgning av straffskalan för narkotikabrott inte bör komma till stånd. Utskottet vill tillägga att enligt tillgänglig statistik längre straff än fängelse i fyra år för narkotikabrottslighet under 1969 och 1970 endast utdömdes i tio fall.

Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet med bifall till motionen 1972:1626 förslagen i propositionen och i motionerna 1972:1514 och 1972:336 om höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott.

dels att utskottet under A och B bort hemställa

- A. att riksdagen beträffande frågan om höjning av straffmaximum för grovt narkotikabrott
 1. med bifall till motionen 1972:1626 i denna del och med avslag på motionen 1972:1514 avslår propositionen 1972:67 såvitt avser förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen;
 2. avslår motionen 1972:336;
- B. att riksdagen beträffande frågan om höjning av straffmaximum för grov varusmuggling som avser narkotika med bifall till motionen 1972:1626 i denna del avslår propositionen 1972:67 såvitt avser förslaget till lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling.